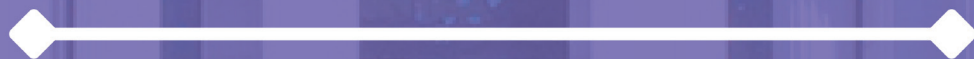

O'ZBEKISTONNING UMIDLI YOSHLARI

O'ZBEKISTONNING UMIDLI YOSHLARI

XALQARO TALABALAR, MAGISTRANTLAR VA YOSH TADQIQOTLAR
ILMIY-AMALIY KONFERENSIYASI

28-IYUL 2021
SOAT 15:00 DA

SHAHNOZA GULYAMOVA

ALISHER NAVOIY NOMIDAGI TOSHKENT DAVLAT
O'ZBEK TILI VA ADABIYOTI UNIVERSITETI
DOKTORANTI (DSC), FILOLOGIYA FANLARI BO'YICHA
FALSAFA DOKTORI (PHD)

NAVOIY NOMIDAGI DAVLAT STIPENDIYASI SOHIBI

MAVZU: O'ZBEK TILI SEMANTIK ANALIZATORI UCHUN OMONIMIYANI FILTRLASH
MASALASI XUSUSIDA

ALISHER BOTIROV

XIROSAKI UNIVERSITETI TAYANCH DOKTORANTI (YAPONIYA)

MAVZU: ROLE OF FRUIT THINNING ON APPLE FRUIT QUALITY

ANVAR MUSTAFOYEV

O'ZBEKISTON XALQARO ISLOM AKADEMIYASI TALABASI,
MAHMUDXO'JA BEHBUDIY STIPENDIYASI SOVRINDORI

MAVZU: АКТУАЛЬНАЯ ПРОБЛЕМА РЕЛИГИОВЕДЕНИЯ "РАДИКАЛИЗМ"

“Ўзбекистоннинг умидли ёшлари” мавзусидаги 7-сон Республика илмий талабалар, магистрлар ёш тадқиқотчилар ва мустақил изланувчилар учун онлайн конференцияси [Тошкент; 2021]

“Ўзбекистоннинг умидли ёшлари” мавзусидаги 7-сон Республика илмий талабалар, магистрлар ёш тадқиқотчилар ва мустақил изланувчилар учун онлайн конференциясининг материаллари тўплами. – Тошкент: «Tadqiqot», 2021.

Таҳрир кенгаши аъзолари:

- **Ш.Файзиев** - ю.ф.д. доц. tadqiqot.uz директори.
- **Зиядуллаев Шухрат** - т.ф.д Профессор. Самарқанд Давлат тиббиёт Инститuti Илмий ишлар бўйича проректори
- **Ойбек Шералиев** - Қўқон Университети Илмий ишлар бўйича проректори
- **Шахзод Ибрагимов** - координатор, tadqiqot.uz ходими
- **А.Сотволдиев** - Тошкент темир йўл муҳандислари институти Ёшлар билан ишлаш, маънавият ва маърифат бўлими бошлиғи, аъзо
- **А.Бердимуродов** - Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш муҳандислари институти ёшлар етакчиси
- **Ҳ. Турсунов** - Ўзбекистон давлат жисмоний тарбия институти ёшлар етакчиси, аъзо
- **А.Юлдашев** - Тошкент педиатрия-тиббиётинститuti Нукус филиали ёшлар етакчиси, аъзо
- **О.Олимжонов** - Андижон давлат университети ёшлар етакчиси, аъзо
- **О.Собиров** - Бухоро давлат университети, аъзо
- **М.Мирсултонов** - Тошкент давлат аграр университети, аъзо
- **Н.Пирназаров** - Бердақ номидаги Қорақалпоқ давлат университети, аъзо
- **Б.Қурбонов** - Тошкент автомобил йўлларини лойиҳалаш, қуриш ва эксплуатацияси институти, аъзо
- **А.Темиров** - Камолиддин Бехзод номидаги миллий рассомлик ва дизайн институти, аъзо
- **З.Эшонқулов** - Қарши муҳандислик иқтисодиёт институти, аъзо
- **Хусен Тўхтаев** - Самарқанд давлат университети,
- **Самарқанд Давлат тиббиёт Инститuti**
- **Қўқон Университети**
- **Тошкент кимё-технология институти**
- **Тошкент давлат иқтисодиёт университети**
- **Тошкент давлат аграр университети Нукус филиали**
- **Бухоро муҳандислик-технология институти**
- **Жиззах Политехника институти**
- **Термиз давлат университети**
- **Урганч давлат университети**

Саҳифаловчи: Абдулазиз Муҳаммадиев

Тўпламга киритилган мақола ва тезислардаги маълумотларнинг ҳаққонийлиги ва иқтибосларнинг тўғрилиги муаллифлар масъулдир.

® Муаллиф жамоаси

® Tadqiqot.uz

® DOI 10.5281/zenodo.5201806

Гулямова Шахноза Кахрамоновна ЎЗБЕК ТИЛИ СЕМАНТИК АНАЛИЗАТОРИ УЧУН ОМОНИМИЯНИ ФИЛЬТРЛАШ МАСАЛАСИ ХУСУСИДА	6
Botirov Alisher Erkinovich ROLE OF FRUIT THINNING ON APPLE FRUIT QUALITY	10
А.А.Мустафоев АКТУАЛЬНАЯ ПРОБЛЕМА РЕЛИГИОВЕДЕНИЯ “РАДИКАЛИЗМ”	12
Akhmedova Iroda THE STABLE THEME, LASTING SIGNIFICANCE AND REVOICING OF THE NEW IDEAS IN XIE BING XIN’S WORK	14
Kakabayev Arzuv Geldibay uli JAHON PSIXOLOGIYASIDA SHAXS NAZARIYALARI	17
Иброхимова Зулхумор Солих қизи ОИЛАГА ҚАРШИ ЖИНОЯТЛАРНИНГ КРИМИНОЛОГИК ТАВСИФИ, УЛАРНИ СОДИР ЭТИШ САБАБЛАРИ ВА ШАРТ-ШАРОИТЛАРИ	19
Утешев М.С., Парпиева Н.Н. ПСИХО-СОЦИАЛЬНЫЕ ФАКТОРЫ ОКАЗАНИЯ ПОМОЩИ БОЛЬНЫМ ТУБЕРКУЛЕЗОМ	31
Исраилова Ш.Ж. ИССЛЕДОВАНИЯ ОДНОКРАТНОГО ОТЖИМА МАСЛА ПРИ ПЕРЕРАБОТКЕ ЯДРОВОЙ ФРАКЦИИ И СЕМЯН ДЫНИ	33
Эргашев Шахзод Шавкат ўғли, Алимухамедов Музаффар Ганиевич МОДИФИЦИРЛАНГАН ФУРФУРИЛ ОЛИГОМЕРЛАРИНИНГ ҚОТИШ ШАРОИТЛАРИНИ ЎРГАНИШ	36
Авезов Хумоюн Илхомович ОСОБЕННОСТИ ОРГАНИЗАЦИИ И УПРАВЛЕНИЯ НАУКОЕМКИМИ ПРОИЗВОДСТВАМИ В УЗБЕКИСТАНЕ	38
Axmedova Xolisa Ikhomovna O‘ZBEK TILIDAGI SHAKLDOSH SO‘ZLARNI SEMANTIK Tahlil qilish	40
Абдусаматова Руштия Анвар кизи, Каримова Муяссар Хамитовна КЛИНИЧЕСКИЙ СЛУЧАЙ РАЗВИТИЯ ВОЗРАСТНОЙ МАКУЛЯРНОЙ ДЕГЕНЕРАЦИИ СУХОЙ ФОРМЫ, ПРОМЕЖУТОЧНЫЙ СТАДИИ ПОСЛЕ ФАКОЭМУЛЬСИФИКАЦИИ КАТАРАКТЫ	42
Уринов М.Б., Аллаев Н.Н. ОЦЕНКА ИНТЕНСИВНОСТИ ГОЛОВНОЙ БОЛИ КАК ОСНОВНОГО СИМПТОМА ДИСЦИРКУЛЯТОРНОЙ ЭНЦЕФАЛОПАТИИ У ПАЦИЕНТОВ С АРТЕРИАЛЬНОЙ ГИПЕРТЕНЗИЕЙ	45
Khodjayeva D.T., Bafoeva Z.B. CLINICAL PARALLELS OF DEVELOPMENT OF ISCHEMIC STROKE AND MYOCARDIAL INFARCTION	46
Botirova Durdigul Rustam qizi TOKNI SIZOT SUVLAR YAQIN, SHO‘RLANGAN VA TOSH-SHAG‘ALLI YERLARDA O‘STIRISH	47
Салимбеков Нодирбек Улугбекович, Рахматжоновна Камола Абдумутал қизи ТУРКИЙ ЭЛАТ ТИЛЛАРИНИНГ ЖАНУБИЙ ОСИЁ МИНТАҚАСИГА КИРИБ КЕЛИШИ ХУСУСИДА	49
Narimanova Umidakhon E-COMMERCE & ITS FORTHCOMING SUCCESSFUL FUTURE	51

O'ZBEK TILIDAGI SHAKLDOSH SO'ZLARNI SEMANTIK TAHLIL QILISH

Axmedova Xolisa Ilxomovna

Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti
universiteti tayanch doktoranti
E-mail: xolisa9029@mail.ru

Annotatsiya: Ushbu maqolada matnli ma'lumotlarni semantik tahlil qilish, ulardagi omonim so'zlar va ularni ma'nolarini ajratib ko'rsatuvchi dasturiy ta'minot uchun algoritmlar yaratish tasvirlangan.

Kalit so'zlar: Semantik analizator, ma'lumotlar bazasi, algoritm, lingvistik modellar, matematik modellar.

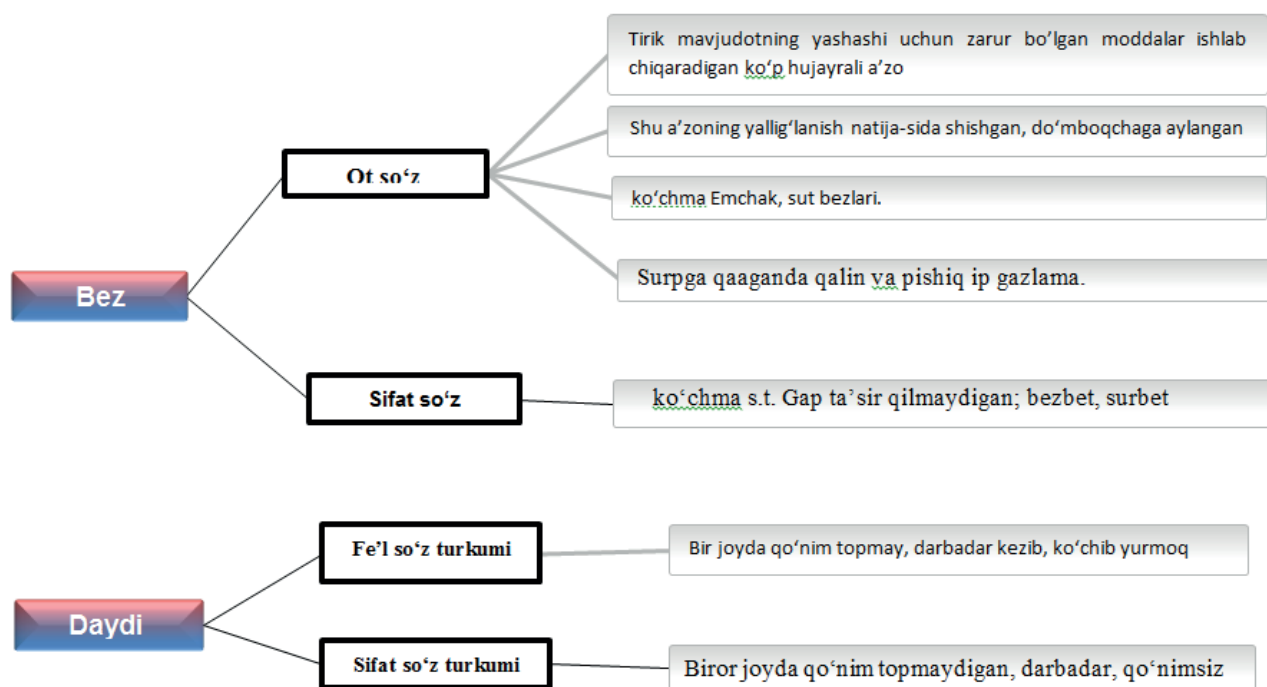
So'nggi yillarda matnlarni semantik tahlil qilish muhim ahamiyat kasb etadi. Axborotning rivojlanishi Internet resurslarini haddan ortiq ko'p yuklanishi muammosini ko'paytiradi. XXI asr boshlarida Internetdagi sahifalar soni 4 milliarddan oshdi va har kuni 7 millionga ko'paymoqda. Strukturalanmagan ma'lumotlar bilan shug'ullanadigan foydalanuvchilar, ko'plab tashkilotlar va shaxslar tomonidan taqdim etilgan matnli ma'lumotlar ma'lumotlarning katta qismini tashkil qiladi. Hozirgi vaqtda jahon bozorida matnli ma'lumotlarni semantika nuqtai nazaridan tahlil qiluvchi dasturiy mahsulotlar mavjud. Matnlarni sintaktik-semantik tahlil tarmog'ini yaratishga imkon beruvchi AOT va Semantic analyzer Group mahsulotlarini alohida ajratib ko'rsatish mumkin.

Undan tashqari IBM kompaniyasi tomonidan ishlab chiqilgan IBM text Miner platformasi matnlarga izoh berish, tasniflash, klasterlash, kalit so'zlarni qidirish va tuzish uchun yordamchi dasturlarni o'z ichiga qamrab oladi. Rossiyaning Yandex News tizimi ham ma'lumotlarni avtomatik ravishda yangiliklarni guruhlash imkonini beradi, hujjatlar to'plami asosida syujetlar va maqolalardan tezislarni tuzadi. InfoStream xizmatiga kirish esa hujjatlarning semantik yaqinligini hisobga olgan holda tezkor ma'lumotlar olish imkonini beradi. Bundan tashqari mobil agregator tizimlaridan biri bo'lgan Summary 2013-yil mart oyida Yahoo! tomonidan sotib olindi, ammo u rus, o'zbek tilidagi matnlarni qayta ishlash imkonini bermas edi.[2] Shunday qilib hozirda mavjud bo'lgan dasturlar to'plami muammolarni to'liq hal qila olmaydi. Bu turli tabiiy tillarning grammatikasi, har xil turdagi matnlarni semantik tahlil qilishning murakkabligi, noaniqligi bilan izohlanadi. Ishlab chiqilayotgan yechim mavjud tizimlardan farqli o'laroq o'zbek tili semantik analizatorining deyoysiz de-sak mubolag'a bo'lmaydi. Ushbu tizimda dastlab shakldosh so'zlar va ularni qurshovda aniqlash, ma'nolarini farqlash algoritmlari qo'llaniladi, ushbu masala o'z yechimini topgacha polisemantik va polifunksional so'zlarni qurshovda farqlash algoritmlari yaratiladi va bu algoritmlar asosida dasturiy mahsulot ishlab chiqiladi.

Yaratilayotgan ilmiy texnik mahsulot quyidagi funksional vazifalarni muvaffaqiyatli hal qilish imkonini beradi:

- O'zbek tilidagi mavjud omonim, polifunksional va polisemantik so'zlarni lug'at ko'rinishida namoyish etish;
- Qurshovda polifunksional va polisemantik so'zlarni aniqlash;
- Bir va turli turkum doirasidagi omonim so'zlarni qurshovda aniqlash;
- Omonim, polifunksional va polisemantik so'zlarga doir bir qancha namunalar;
- Ro'yhatdan o'tgan foydalanuvchilar uchun tizimda mavjud bo'lmagan so'zlarni kiritish imkoniyati;
- Katta hajmdagi matnlardan omonim, polifunksional va polisemantik so'zlarni ajratish va ularni statistikasini namoyish etish.

Yuqorida sanab o'tilgan har bir funksional vazifaning bajarilishi lingvistik va matematik model-lar, algoritmlar asosida amalga oshiriladi. Dastur interfeysining **omonimlar** menyusi o'z navbatida bir nechta menyulardan iborat, har bir menyuning o'z vazifasi bor. Masalan, dasturga semantic tahlil qilish uchun matn kiritiladi va shu matn ichidan omonim so'zni topib, uning qaysi so'z turkumi doirasida ekanligi, matnda aynan qanday ma'noda kelganligi va unga bir nechta namunalar keltiriladi. Yana bir menyusida esa mavjud omonim so'zlarning ro'yhati chiqadi, har bir omonim tanlanganda quyidagi ko'rinishdagi ma'lumotlar namoyon bo'ladi:

Ushbu namunalar kabi mavjud omonim so'zlar ro'yhati keltiriladi har bir so'zning izohi keltiriladi. Undan tashqari bu sahifada foydalanuvchilar uchun so'z izlash va krill va lotin tili harflari bo'yicha filtrlash imkoniyati taqdim etiladi. Tadqiqot ishini amalga oshirish rejasi quyidagi bosqichlarni o'z ichiga oladi:

- Matnlarni semantik tahlil qilish masalalarida mahalliy va xorijiy tajribalarini o'rganish va adabiy manbalarni sharhlash;
- Birinchi bosqichda, semantik lug'atlarni, matnli ma'lumotlarni tahlil qilish metodologiyasini ishlab chiqish;
- Omonim so'zlarni turkumlarga ajratgan holda, ya'ni 68-guruhga[1] ajratib lingvistik va matematik modellar yaratiladi;
- Polifunksional va polisemantik so'zlarni semantik tahlil qilish metodologiyasi ishlab chiqiladi;
- Bu so'zlarni semantik tahlil qilishning lingvistik va matematik modellari ishlab chiqiladi;
- Yaratilgan lingvistik modellar asosida farqlovchi omillar to'planadi va ma'lumotlar bazasiga kiritiladi;
- Lingvistik va matematik modellar asosida algoritmlar yaratiladi;
- Algoritmlar asosida dasturiy qismi yaratiladi;
- Yaratilgan dasturlar kompleksi sinovdan o'tkaziladi va taklif qilingan yechimning samaradorligini ya'ni katta hajmdagi ma'lumotlarni semantik tahlilining to'g'riligini aniqlash;
- faktlarni ajratish uchun matnli ma'lumotlarni tahlil qilish metodologiyasining eksperimental ma'lumotlari asosida takomillashtirish, yanada to'liq lug'atlarni shakllantirish.

Tadqiqot ishining amalga oshirilishi o'zbek tili semantik analizatori yaratilishidagi dastlabki qadam bo'ladi. Yuqoridagi vazifalarning bajarilishi tilimizdagi qator muammolarni yechishga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. "O'zbek tili semantik analizatori uchun omonim so'zlar ma'lumotlar bazasini shakllantirish masalasi xususida" Gulyamova Sh. Axmedova X. "So'z san'ati xalqaro jurnali": <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9297-2021-3-102>
2. "Семантический анализатор для выделения фактов из текстовых сообщений", Ладанова Е.О. 1, Ямашкин С.А. Международный научно-исследовательский журнал, 2017.
3. Кутузов А.Б. Корпусная лингвистика. – (Электрон ресурс): Лицензия Creative commons Attribution Share-Alike 3.0 Unported (Электрон ресурс)- // lab314.brsu.by/kmp-lite/kmp-video/CL/CorporeLingva.pdf.